

www.dereta.rs

Biblioteka

XX vek

Urednik izdanja

Aleksandar Šurbatović

Naslov originala

Elias Canetti

DIE BLENDUNG

Copyright © 1935 by Elias Canetti

Copyright © 1994 by the heirs of Elias Canetti

Published by kind permission of Carl Hanser Verlag München

Copyright © ovog izdanja dela *DERETA doo*

ELIJAS KANETI

ZASLEPLJENOST

Prevod sa nemačkog
Branimir Živojinović

Beograd
2017.
DERETA

PRVI DEO

GLAVA BEZ SVETA

ŠETNJA

„Šta radiš ovde, dečače?”

„Ništa.”

„Pa zašto onda stojiš tu?”

„Tako.”

„Znaš li već da čitaš?”

„O, kako da ne.”

„Koliko ti je godina?”

„Napunio sam devet.”

„Šta više voliš: čokoladu ili knjigu?”

„Knjigu.”

„Zbilja? To je lepo od tebe. Znači, zato tu stojiš.”

„Da.”

„Zašto to nisi odmah rekao?”

„Otac me grdi.”

„Tako. Kako ti se zove otac?”

„Franc Mecger.”

„Da li bi hteo da putuješ u neku daleku zemlju?”

„Da. U Indiju. Tamo ima tigrova.”

„Kuda još?”

„U Kinu. Tamo ima ogroman zid.”

„Hteo bi, valjda, da se vereš preko njega?”

„On je suviše širok i visok. Niko ne može preko njega. Zato su ga i sagradili.”

„Šta ti sve ne znaš! Već si mnogo čitao.”

„Da, ja uvek čitam. Otac mi oduzima knjige. Hteo bih da idem u neku kinesku školu. Tamo uče četrdeset hiljada slova. Sva ne mogu ni stati u jednu knjigu.”

„To ti samo tako zamišljaš.”

„Izračunao sam.”

„Ali ipak nije tačno. Mani se tih knjiga u izlogu. To su sve loše stvari. U tašni imam nešto lepo. Čekaj, pokazaću ti. Znaš li kakva su ova slova?”

„Kineska! Kineska!”

„Ti si bistar dečko. Da li si nekad već video neku kinesku knjigu?”

„Ne, pogodio sam.”

„Ova dva znaka znače Mong Ce, filozof Mong. To je bio jedan veliki čovek u Kini. Živeo je pre dve hiljade i dvesta pedeset godina i još ga čitaju. Hoćeš li to zapamtiti?”

„Hoću. Sada moram u školu.”

„Aha, ideš u školu pa usput zagledaš knjižare? A kako se zoveš?”

„Franc Mecger. Kao i moj otac.”

„A gde stanuješ?”

„Erlihova ulica dvadeset i četiri.”

„Pa i ja stanujem tamo. Uopšte ne mogu da te se setim.”

„Vi uvek pogledate u stranu kad neko ide stepeništem. Ja vas poznajem odavno. Vi ste gospodin profesor Kin, ali ne predajete u školi. Majka kaže da vi niste nikakav profesor. Verujem, jer imate biblioteku. Tako nešto čovek ne može ni da zamisli, kaže Marija. To je naša služavka. Kad porastem, imaću biblioteku. I u njoj će biti sve knjige, na svim jezicima, pa i ovakve kineske. A sad moram brzo da idem.”

„A ko je napisao ovu knjigu? Jesi li upamtio?”

„Mong Ce, filozof Mong. Pre tačno dve hiljade i dvesta pedeset godina.”

„Lepo. Možeš doći jednom u moju biblioteku. Reci domaćici da sam ja dozvolio. Pokazaću ti slike iz Indije i Kine.”

„Fino! Doći ću! Doći ću sigurno! Danas po podne?”

„Ne, ne, dečko. Moram da radim. Najranije za nedelju dana.”

Profesor Peter Kin, dugačak mršav čovek, naučnik, sinolog po struci, stavi kinesku knjigu u prepunu tašnu koju je nosio pod miškom, brižljivo je zatvori i otprati pogledom pametnoga dečaka sve dok mu se ovaj nije izgubio iz vida. Škrt na rečima i mrzovoljan po prirodi, on je prekorevao sebe zbog tog razgovora, koji je započeo bez ikakvog jačeg razloga.

Za vreme jutarnjih šetnji između sedam i osam on je obično bacao pogled u izlog svake knjižare pored koje bi prošao. Gotovo radosno bi zaključio da se šund i prljavština sve više šire. On sam je posedovao najznačajniju privatnu biblioteku u ovom velikom gradu. Jedan njen sićušni delić uvek je nosio sa sobom. Njegova strast prema njoj, jedina strast koju je sebi dozvoljavao u svom strogom i radnom životu, primoravala ga je da preduzima mere predostrožnosti. Knjige, pa i loše među njima, lako su ga primamljivale da ih kupi. Srećom, većina knjižara se otvarala tek posle osam. Ponekad bi se neki šegrt, koji je želeo da osvoji poverenje svoga šefa, pojavljivao i ranije i čekao na prvog službenika, od koga bi svečano uzeo ključeve. „Tu sam od sedam sati!”, uzviknuo bi, ili: „Ne mogu da uđem!” Tolika revnost bi lako zarazila čoveka kao što je Kin; morao se savlađivati da smešta i sam ne krene unutra. Među vlasnicima manjih radnji često je bilo onih što su rano ustajali, pa su već od pola osam poslovali iza otvorenih vrata. Prkoseći ovim iskušenjima, Kin je lupkao šakom po svojoj nabijenoj torbi.

Pritisnuo ju je čvrsto uz sebe, na jedan naročit način koji je izmislio da bi što veći deo njegovog tela bio u dodiru s njom. Rebra su je osećala kroz tanko, loše odelo. Mišica mu je ležala u njenom bočnom udubljenju; tačno je ispunjavala to ulegnuće. Donji deo ruke podupirao ju je odozdo. Rašireni prsti su se širili preko svih površina koje bi poželeli. Svoju preteranu brižljivost opravdavao je pred sobom vrednošću sadržine. U slučaju da tašna padne na zemlju, i da se brava, koju je proveravao svako jutro pre no što će izići, otvori u takvom opasnom trenutku, propala bi dragocena dela. Ništa nije više mrzeo od prljavih knjiga.

Kad je danas, vraćajući se kući, zastao pred jednim izlogom, neki dečak je iznenada iskrsnuo između prozora i njega. Kin je taj postupak doživio kao nevaspitanost. Mesta je tu svakako bilo dovoljno. On bi uvek stao na metar daljine od izloga; pa ipak je sa lakoćom čitao sva slova što su se nalazila iza stakla. Oči su mu funkcionisale onako kako je on hteo; značajna činjenica za jednog četrdesetogodišnjaka koji celog dana sedi nad knjigama i rukopisima. Iz dana u dan, oči su mu dokazivale u kakvom se izvrsnom stanju nalaze. U rastojanju od jeftinih i popularnih knjiga izražavao se i njegov prezir, koji su one, u poređenju sa oporim i teškim delima iz njegove biblioteke, zasluživale u visokoj meri. Dečko je bio mali, a Kin neobično dugačak. Lako je mogao videti preko njegove glave. Ali je ipak očekivao više respekta. Pre no što će ga ukoriti zbog njegovog ponašanja, sklonio se u stranu da bi ga osmotrio. Dečko je piljio u naslove knjiga i polako i tiho micao usnama. Istrajno je klizio pogledom od knjige do knjige. Malo-malo pa bi okretao glavu. Na drugoj strani ulice je iznad jedne časovničarske radnje visio ogroman sat. Bilo je dvadeset minuta do osam. Mališan se očigledno bojao da ne propusti nešto važno. Nije obraćao pažnju na gospodina iza sebe. Možda se vežbao u čitanju. Možda je napamet učio naslove. Prema njima se odnosio sa podjednakom pravičnošću. Moglo se tačno primetiti gde se zadržao za trenutak.

Kinu ga je bilo žao. Eto, on tim prostačkim stvarima kvari svoj sveži duh, možda već željan čitanja. U poznijim godinama pročitaoće poneku bednu knjigu samo zato što mu je naslov od malih nogu bio poznat. Kako treba ograničiti prijemčivost prvih godina? Čim dete nauči da hoda i sriče, ono je izloženo na milost i nemilost pločniku neke loše postavljene ulice, robu nekog trgovca koji se, đavo bi ga znao zašto, odlučio da se bavi knjigama. Dečaci bi morali rasti u nekoj značajnoj privatnoj biblioteci. Svakodneвно druženje samo sa ozbiljnim duhovima, pametna, sumračna, prigušena atmosfera, uporno privikavanje na najveći red, u prostoru kao i u vremenu – koja bi okolina bila pogodnija da tako nežnim stvorenjima pomogne da iziđu

na kraj sa svojom mladošću? Jedini čovek u ovome gradu koji je imao neku ozbiljniju privatnu biblioteku bio je upravo sam Kin. Njemu nije bilo moguće da prima decu. Rad mu nije dozvoljavao da mu bilo šta skreće pažnju. Deca prave buku. Čovek se mora baviti njima. Za njihovu negu potrebna je žena. Za kuvanje je dovoljna obična domaćica. Za decu je neophodno držati u stanu i majku. Kad bi majka bila samo majka; ali koja se među njima zadovoljava svojom stvarnom ulogom? Po svojoj glavnoj struci svaka od njih je žena i postavlja zahteve koje neki pošten naučnik ni u snu ne namerava da ispuni. Kin se odriče žene. Bio je dosad ravnodušan prema ženama, ravnodušan će i ostati. I tako dečko sa ukočenim očima i pokretljivom glavom nema čemu da se nada.

Iz sažaljenja ga je oslovio, protiv svoje navike. Čokoladom bi se rado iskupio za svoja vaspitačka osećanja. Ali pokaza se da ima devetogodišnjaka koji više vole knjigu od čokolade. Ono što je zatim došlo, iznenadilo ga je još više. Dečko se interesovao za Kinu. Čitao je protiv volje svoga oca. Priče o teškoćama kineskog pisma podsticale su ga mesto da ga uplaše. Poznao ih je na prvi pogled, iako ih nikad nije video. Odlično je položio ispit iz inteligencije. Nije dotakao pokazanu knjigu. Možda se stideo zbog svojih prljavih prstiju. Kin ih ispita pogledom; bili su čisti. Drugi neko mašio bi se i prljavim. Žurio se, škola je počinjala u osam, ali ostao je do poslednje sekunde. Poziv je prihvatio žudno kao da je pregladneo. Mora da ga je otac mnogo mučio. Najradije bi došao odmah po podne, usred radnog vremena. Ta stanovao je u istoj kući.

Kin oprostí sebi zbog razgovora. Činilo mu se da vredi truda izuzetak koji je dozvolio sebi. Već iščezlog dečaka pozdravljao je u mislima kao budućeg sinologa. Ko se interesuje za ovu zabitu nauku? Dečaci igraju fudbal, odrasli jure za zaradom; slobodno vreme utucavaju ljubavlju. Da bi osam sati spavali i da osam sati ne bi ništa radili, tokom ostalog vremena se predaju omrznutom radu. Za svoga boga su uzdigli ne stomak, nego celo telo. Nebeski bog Kineza bio je stroži i dostojanstveniji. Čak i ako

dečko ne dođe sledeće nedelje, što je prilično neverovatno, on u glavi ima jedno ime koje se teško zaboravlja: ime filozofa Monga. Slučajni udarci, neočekivano primljeni, daju ljudima pravac za čitav život.

Osmehujući se, Kin produži kući. Retko se osmehivao. Retko je nečija najveća želja bila da ima biblioteku. On je kao devetogodišnjak čeznuo za knjižarom. U to doba mu se suviše drskom činila pomisao da hoda po knjižari kao njen vlasnik. Knjižar je kralj, kralj nije knjižar. Za službenika je sebi izgledao suviše mali. Šegrt-kurira uvek nekuda šalju. Šta može imati od knjiga ako ih samo nosi kao pakete pod miškom? Dugo je tražio neki izlaz. Jednoga dana se posle škole nije vratio kući. Ušao je u najveću radnju u gradu, koja je imala šest izloga prepunih knjiga, i počeo glasno da plače. „Moram napolje, brzo, strah me je!“, cvilio je. Pokazaše mu sigurno mesto. On ga dobro zapamti. Kad se vratio, zahvalio je i upitao može li nešto pomoći. Njegovo blistavo lice uveseljavalo je ljude. Još malopre bilo je izobličeno onim smešnim strahom. Počeše da razgovaraju s njim; znao je mnogo o knjigama. Našli su da je pametan za svoje godine. Predveče ga poslaše da odnese jedan težak paket. Odveo se i vratio se tramvajem. Toliko je novca uštedeo. Pred samo zatvaranje radnje – već se smrkavalo – on javi da je nalog izvršen i stavi potvrdu na tezgju. Neko mu kao nagradu dade kiselu bombonu. Dok su službenici oblačili kapute, on se tiho odšunja pozadi, do onog sigurnog mesta, i onde se zaključa. Niko nije ništa primetio; svi su bez sumnje mislili na svoje slobodno veče. Onde je dugo čekao. Tek nakon mnogo časova, kasno u noći usudio se da izađe. U radnji je bilo mračno. Potraži prekidač. Po danu nije na to mislio. Kad ga nađe i već uhvati rukom, poboja se da upali svetlost. Možda će ga neko sa ulice videti i odvesti ga kući.

Oči mu se same od sebe svikoše na mrak. Samo što nije mogao da čita, to je bilo jako tužno. Vadio je knjigu za knjigom, listao ih, i doista uspevao da odgonetne poneki naslov. Kasnije se verao unaokolo po lestvama. Hteo je da sazna kriju li gore neke tajne. Okliznuo se, pao i rekao: „Nisam se povredio!“ Pod

je bio tvrd. Knjige su bile meke. U knjižari čovek pada na knjige. Mogao je pred sobom sazidati čitavu kulu, ali smatrao je da je neurednost prostačka, i čim bi uzeo neku novu knjigu, stavljao bi staru na njeno mesto. Leđa su ga bolela. Možda je samo bio umoran. Kod kuće bi sad već odavno spavao. Ovde to nije bilo moguće, uzbuđenje ga je držalo budnim. Ali oči mu nisu razaznavale ni najkrupnije naslove, i to ga je ljutilo. Računao je koliko bi godina ovde čovek mogao čitati, a da nikad ne ode na ulicu niti u glupu školu. Zašto da zauvek ne ostane ovde?! Uštedeo bi novaca da kupi malenu postelju. Majka se bojala. Bojao se i on, ali samo malčice, zato što je bilo toliko tiho. Plinski fenjeri na ulici su se gasili. Okolo su milele senke. Aveti ipak postoje. Noću sve one doleću ovamo i posedaju na knjige. Tu čitaju. Nije im potrebna svetlost, njihove oči su toliko krupne. Sada više ne bi dotakao nijednu knjigu gore, ne, a ni one što su dole. Zavukao se pod tezgu, zubi su mu cvokotali. Deset hiljada knjiga, na svakoj čuči po jedna avet. Zato je toliko tiho. Ponekad ih je čuo kako listaju. Čitale su isto onoliko brzo koliko i on. Navikao se na njih, ali bilo ih je deset hiljada, mogla bi ga neka ugristi. Aveti se ljute kad ih neko dotakne, misle da neko hoće da im se podsmeva. On se šćućurio što je više mogao; a one su letele nad njim. Jutro je došlo tek nakon mnogih noći. On tada zaspao. Kad su ljudi otključali radnju, ništa nije primetio. Našli su ga pod tezgom i drmusanjem probudili. Najpre se pretvarao da još spava, a onda je brzo počeo da kuka. Zaključali su ga juče, boji se svoje majke, ona ga je sigurno svuda tražila. Vlasnik ga ispita i čim saznade njegovo ime, posla ga kući zajedno s jednim službenikom. Po njemu je poslao gospođi izvinjenje. Dečko je greškom zaključan, ali se inače dobro oseća. On sam se najučtivije preporučuje. Majka je u to poverovala i bila srećna. A sad ondašnji mali lažov poseduje veličanstvenu biblioteku i isto toliko slavno ime.

Kin je prezirao laž; od malih nogu držao se istine. Nije se sećao ni jedne jedine laži osim ove. Ali je ovoga puta bila potisnuta. Probudio ju je samo razgovor sa učenicom, koji mu se

učinio sušta slika njegove mladosti. Dosta sa tim, pomislio je, samo što nije osam. Tačno u osam počinje rad, njegova služba istini. Nauka i istina bili su za njega identični pojmovi. Čovek se približava istini na taj način što se sklanja od ljudi. Svakidašnjica je površan splet laži. Koliko prolaznika, toliko lažova. Zato ih uopšte nije ni gledao. Ko je među lošim glumcima, od kojih se sastoji masa, imao lice koje bi njega moglo privući? Oni se menjaju iz trenutka u trenutak; ni ceo dan ne izdrže u istoj ulozi. To je on unapred znao, iskustvo je ovde bilo izlišno. *Njegovo* častoljublje se sastojalo u tome da bude postojan u životu. Ne samo mesec dana, ne samo godinu dana, ceo svoj život ostaće ono što je. Karakter, ako ga čovek ima, određuje i oblik. Otkako pamti, bio je dugačak i suviše mršav. Svoje lice je samo ovlaš znao, sa okana na knjižarskim izlozima. Ogledalo kod kuće nije imao, od silnih knjiga nije bilo mesta. Ali znao je da je mršav, strog i koščat: to je bilo dovoljno.

Pošto nije osećao ni najmanju želju da primećuje ljude, držao je oči otvorene ili visoko uzdignute nad njima. Ionako je tačno osećao gde se nalaze knjižare. Mirno se smeo prepustiti svome instinktu. Ono što konji uspevaju dok kaskaju prema štalama, uspevao je i on. Išao je u šetnju da bi udahnuo vazduh tuđih knjiga, one su ga podsticale da im protivreči, one su ga pomalo osvežavale. U biblioteci je sve išlo kao pod konac. Između sedam i osam ujutru on je sebi dozvoljavao po koju slobodu, od kojih se potpuno sastoji život drugih ljudi.

Iako je uživao u ovome času, držao se reda. Oklevao je malo pre no što će preći jednu prometnu ulicu. Voleo je da ide ravnomerno; da ne bi žurio, sačekao je povoljan trenutak. Tad se neko glasno obrati nekom drugom čoveku: „Možete li mi reći gde se ovde nalazi Mutova ulica?” Onaj upitani ništa ne odgovori. Kin se začudi; eto, na ulici osim njega još ima ćutljivih ljudi. Ne digavši pogled, osluškivao je. Kako će onaj što je pitao primiti to ćutanje? „Oprostite, molim, možete li mi reći gde se ovde nalazi Mutova ulica?” Povećao je učtivost; ali nije imao ništa više sreće. Onaj drugi opet ništa ne reče. „Čini mi se da

ste me prečuli. Hteo bih da vas zamolim za obaveštenje. Možda biste bili tako ljubazni i objasnili mi kako da dođem do Mutove ulice." Kinova želja za znanjem se probudi, radoznalost nije poznavao. Rešio je da pogleda toga što čuti ukoliko on i dalje ostane nem. Nema sumnje, taj čovek je bio zamišljen i želeo je da izbegne svako prekidanje. Opet nije ništa rekao. Kin ga pohvali u sebi. Među hiljadama jedan karakter koji se suprotstavlja slučajnostima. „Slušajte, jeste li vi gluvi?“, povika onaj prvi. Sada će mu drugi odvratiti, pomisli Kin i počeo da gubi radost u svome šticićniku. Ko može obuzdati usta kad ga vređaju? Okrenuo se prema ulici; došao je trenutak da pređe preko nje. Ali začuđen produženim ćutanjem, zastao je. Onaj drugi još nikako da kaže nešto. Mogao se očekivati utoliko jači izliv njegovog besa. Kin se ponada da će doći do prepirke. Ako se onaj drugi pokaže kao običan čovek, onda će on, Kin, bez pogovora ostati ono za šta je sebe držao: jedini karakter koji ovuda šeta. Razmišljao je treba li već da pogleda onamo. Ta scena se odigravala s njegove desne strane. Onde je onaj prvi besneo: „Kakvo je to ponašanje! Ja sam vas najučtivije pitao! Pa šta vi zamišljate?! Grubijanu jedan! Jeste li nemi?“ Onaj drugi je ćutao. „Imate da se izvinite! Briga mene za Mutovu ulicu! Nju mi može svako pokazati! Ali vi imate da se izvinite! Slušajte!“ Onaj nije slušao. Zbog toga mu je poraslo poštovanje u očima čoveka koji je prisluškiavao. „Pređaću vas policiji! Zna li ko sam ja?! Kosturu jedan! I to hoće da bude obrazovan čovek! Odakle vam to odelo? Iz založnog zavoda! Eto, tako izgledate! Šta to nosite pod rukom? Pokazaću vam ja! Idite pa se obesite! Zna li šta ste vi?“

Uto Kin oseti bolan udarac. Neko mu je dohvatio tašnu i počeo da vuče. Trzajem koji je kudikamo prevazilazio njegovu normalnu snagu on oslobodi knjige iz tuđih kandži i oštro se okrete nadesno. Pogled mu je išao za tašnom, ali se zaustavio na jednom malom, debelom čoveku, koji je žestoko vikao na nje-ga. „Mangup! Mangup! Mangup!“ Onaj drugi, ćutljivac i karakter, koji je jezik obuzdavao i u besu, bio je sam Kin. Mirno je okrenuo leđa analfabeti koji je gestikulirao. Tim uzanim nožem

presekao je njegovo brbljanje. Neki ugojen prostak, čija se učtivost posle nekoliko trenutaka preokrenula u drskost, nije ga mogao uvrediti. Za svaki slučaj, pošao je preko ulice brže no što je nameravao. Kad čovek sa sobom nosi knjige, treba da izbegava gužvu. On je sa sobom uvek nosio knjige.

Jer, konačno, čovek nije dužan da se bavi glupostima svakog prolaznika. Gubiti vreme pričajući, to je najveća opasnost koja pretila naučniku. Kin se radije izražavao pismeno nego usmeno. Znao je više od desetak istočnih jezika. Nekoliko zapadnih podrazumevalo se samo od sebe. Nijedna literatura nije mu bila strana. U citatima je mislio, u dobro promišljenim periodima je pisao. Bezbrojni tekstovi su njemu zahvaljivali za svoje postavljjanje. Pri oštećenim ili iskvarenim mestima prastarih kineskih, indijskih, japanskih rukopisa padalo mu je na pamet onoliko kombinacija koliko je hteo. Drugi su mu zavideli zbog toga, morao se braniti od svoga preobilja. Preterano predostrožan, mesecima procenjujući, toliko spor da je to drugima moglo ići na nerve, najstroži prema sebi samom, on bi svoje mišljenje o nekom slovu, nekoj reči ili celoj rečenici formulisao samo onda kad bi bio siguran da se ne može pobiti. Njegove dosadašnje rasprave, nevelike brojem, ali svaka osnovica za stotinu drugih, stvorile su mu glas prvoga sinologa njegovog doba. Kolege iz struke su ih tačno poznavale, gotovo napamet. Rečenice koje bi on jednom napisao važile su kao odsudne i obavezne. U spornim pitanjima obraćali su se njemu, vrhovnom autoritetu i na susednim područjima nauke. Malo ih je bilo koje je on počastvovao pismom. Ali kad bi nekog izabrao, taj bi u jednom jedinom pismu primio podsticaj za podsticajem i imao bi godinama posla, a rezultat toga posla, s obzirom na onoga ko podstiče, bio je unapred obezbeđen. Lično se nije ni sa kim družio. Pozive je odbijao. Kad god bi se upraznila neka katedra za istočnu filologiju, najpre bi je njemu ponudili. On je odbijao sa učtivošću punom prezira.

Za govornika nije rođen, tvrdio je. Njegova delatnost bi mu ogadila kad bi za nju bio plaćen. Po njegovom skromnom

mišljenju, katedre na univerzitetima treba da zauzmu isti oni neproduktivni popularizatori kojima se poverava nastava u srednjim školama, kako bi se oni pravi, istinski, stvaralački istraživači mogli posvetiti isključivo svome radu. Ionako ne postoji oskudica u osrednjim glavama. Predavanja koja bi on držao mogla bi da računaju na malo posetilaca, jer bi on svojim slušaocima morao postavljati najviše zahteve. Na ispitima, po svoj prilici, ne bi prošao ni jedan jedini kandidat. On bi svoje častoljublje založio za to da mlade, nezrele ljude obara na ispitima sve dok ne zađu u tridesetu godinu i dok, bilo usled dosade, bilo usled ozbiljnosti što počinje da se javlja, ponešto ne nauče, pa makar to u prvi mah bilo i veoma malo. Činilo mu se sumnjivo i u najmanju ruku nekorisno već i to da se u fakultetske slušaonice puštaju ljudi čije je pamćenje brižljivo ispitano. Deset studenata izabranih nakon najtežih prethodnih ispita bi, kad bi ostali među sobom, bez sumnje više postigli no kad bi se pomešali sa stotinom lenjih ispičutura, kakvi su uobičajeni na univerzitetima. Njegove skrupule su, prema tome, ozbiljne i principijelne. On moli kolegijum da se ne vraća više na taj predlog, kojim su, iako mu ne nanosi čast, ipak mislili da ga počastvuju.

Na kongresima, gde su svi obično jako govorljivi, Kin je bio osoba o kojoj se najviše pričalo. Gospoda, najvećim delom svoga života tihi, plašljivi i kratkovidni miševi, tamo bi se potpuno promenili. Pozdravljali su jedan drugoga, šuškali ne rekavši ništa pritom i nespretno se kucali čašama na banketima. Najdublje ganuti i najveselije uzbuđeni, držali su svoj barjak visoko, a njihov časni štit bio je neumrljan. Neprestano su se na svim jezicima zaklinjali na jedno isto. Održali bi svoje zavete i onda kad ih ne bi ostvarivali. U pauzama su sklapali opljade. Da li će se Kin ovoga puta zaista pojaviti? O njemu se govorilo više nego o nekom slavnom kolegi, njegovo ponašanje je podsticalo radoznalost. To što nikad nije dolazio da kasira svoju slavu, što je već preko deset godina tvrdoglavo izbegavao pozdrave i bankete na kojima su ga veličali uprkos njegovoj mladosti, što je na svakom

kongresu prijavio neko važno predavanje, koje bi zatim mesto njega pročitao neko drugi iz rukopisa, sve su to njegove kolege posmatrale kao puko odlaganje. Jednom, možda ovoga puta, on će iznenada iskrsnuti, dostojanstveno primiti aplauz, koji će zahvaljujući dugom uzdržavanju biti utoliko burniji, pa će dozvoliti da ga aklamacijom izaberu za predsednika skupa, jer to mu mesto pripada i on ga je čak i u odsutnosti na svoj način zauzimao. Ali gospoda su se varala. Kin se ne bi pojavio. Oni što su u to verovali, gubili su svoje oplade.

Kin bi u poslednjem času otkazao. Rukopisi što ih je slao nekoj povlašćenoj osobi bili su praćeni ironičnim obrtima. Ukoliko pored bogatog zabavnog programa ostane vremena za rad, što on u interesu opšteg dobrog nahođenja nikako ne želi, onda bi molio da se kongresu podnese ova sitnica, rezultat dvogodišnjeg rada. Imao je običaj da za takve trenutke sačuva nove i iznenađujuće rezultate svoga istraživanja. Njihovo dejstvo, diskusije koje bi nastale oko njih, pratio je iz daljine podozrivo i savesno, kao da je trebalo da ispita valjanost njihovog teksta. Skup je prihvatao njegovo podrugivanje. Od stotinu prisutnih osamdeset se oslanjalo na njega. Njegova postignuća bila su neocenjiva. Svi su mu želeli dug život. Kad bi umro, većina bi se nasmrtno uplašila.

Ono nekoliko njih što su ga u njegovim mlađim godinama lično sretali, izgubili su uspomenu na njegovo lice. Neprestano su ga pismeno molili za fotografiju. Nema nikakvu fotografiju, odvrtao bi on, a i ne pomišlja da je ima. I jedno i drugo odgovaralo je istini. Međutim, dobrovoljno je pristao na jedan drugi ustupak. U tridesetoj godini je, iako inače nije sastavio testament, svoju lobanju zajedno sa njenom sadržinom zaveštao jednom institutu za ispitivanje mozga. Taj korak je obrazložio ukazujući na koristi do kojih bi došlo kad bi se njegovo uistinu fenomenalno pamćenje moglo objasniti posebnom strukturom, a možda i većom težinom njegovog mozga. Doduše, pisao je upravniku toga instituta, on ne veruje da genija čini pamćenje, kako od izvesnog vremena mnogi izvoljevaju da pretpostavljaju.

On sam je pre sve drugo nego genije. Ali bilo bi nenaučno poricati korist koju njegov naučni rad ima od gotovo zastrašujućeg pamćenja kojim on raspolaže. On u glavi nosi takoreći drugu biblioteku, isto onako bogatu i pouzdanu kao što je i stvarna, o kojoj, kako čuje, svuda tako mnogo pričaju. On sedi za svojim pisaćim stolom i skicira rasprave u kojima zalazi i u najegzaktnije pojedinosti, a pritom ne otvara nijednu knjigu izuzev onih koje se nalaze u njegovoj glavi. Svakako, on kasnije pomoću realne literature tačno proverava citate i navode o izvorima; ali samo zbog toga što je savestan. Ne može se setiti da mu se ikada potkrala bilo koja greška pamćenja. Čak su mu i snovi uobličeni oštrije no što je to slučaj sa većinom ljudi. Noć u njemu nikada ništa ne postavlja naglavce; glasovi koje čuje imaju svoje normalno poreklo; razgovori koje vodi ostaju potpuno razumni; sve zadržava svoj smisao. On nije stručan da ispituje da li zaista postoji moguća veza između njegovog preciznog pamćenja i nedvosmislenih, jasnih snova. On samo najskromnije ukazuje na to i moli da se lični podaci, koje je u ovom pismu sebi dozvolio da navede, ne posmatraju kao znaci uobraženosti ili brbljivosti.

Kin je u sebi reprodukovao još nekoliko činjenica iz svoga života, koje su bacale pravu svetlost na njegovo povučeno, ćutljivo i svake sujete lišeno biće. Ali iz koraka u korak rasla je u njemu ljutina zbog drskog i bezobraznog čoveka koji ga je najpre upitao za neku ulicu, a zatim izgrdio. Dakle, ipak mi neće ostati ništa drugo, reče on, uđe ispod jedne kapije, obazre se – niko ga nije gledao – i iz džepa izvuče dugačak, uzan notes. Na naslovnoj strani je visokim, uglastim slovima pisalo: GLUPOSTI. Oči mu se najpre zadržase na tom naslovu. Zatim je počeo da lista; više od polovine notesa bilo je ispunjeno. Tu je unosio sve što je hteo da zaboravi. Počinjao je datumom, časom i mestom. Zatim je dolazio događaj koji je iznova trebalo da ilustruje ljudsku glupost. Na kraju se nalazio neki primenjen citat, uvek nov. Sabrane gluposti nikad nije čitao; dovoljan je bio pogled na

naslovni list. Nameravao je da ih u poznijim godinama izda pod naslovom „Šetnje jednog sinologa”.

Izvukao je oštro zašiljenu olovku i na prvoj praznoj strani zapisao: „23. septembar, četvrt do osam. U Mutovoj ulici sreo me neki čovek i upitao me gde je Mutova ulica. Da ga ne bih postideo, ćutao sam. Ali on se nije okanio i upitao je još nekoliko puta; ponašanje mu je bilo učtivo. Iznenada mu je pogled pao na tablu sa imenom ulice. Primetio je svoju glupost. Umesto da se najhitnije udalji, kao što bih ja učinio na njegovom mestu, on se prepustio svome bezmernom besu i na najgrublji način me izgrdio. Da nisam bio obazriv prema njemu, ostao bih pošteđen te mučne scene. Ko je bio gluplji?”

Poslednjom rečenicom je dokazao da se ne zaustavlja ni pred sobom samim. Bio je nemilosrdan prema svakome. Zadovoljno je stavio notes u džep i zaboravio onog čoveka. Dok je pisao, knjige u tašni se ispreturaše. On ih popravi. Na sledećem uglu uplašio se od jednog vučjaka. Pas je brzo i sigurno krčio put. Na zategnutoj uzici vukao je za sobom jednog slepca. Da je ovaj bio slep, to se – čak i kad neko ne bi prvo primetio psa – videlo po belom štapu koji je nosio u desnoj ruci. Čak i najžurniji ljudi koji nisu imali vremena za slepca, poklanjali su psu pogled pun divljenja. On ih je strpljivo njuškom gurao u stranu. Pošto je bio lep i snažan, nisu mu to zamerali. Slepac iznenada skide kapu sa glave i pruži je prema ljudima zajedno sa štapom. „Za hranu za psa!”, zamolio je. Novčići zapljuštaše. Ljudi se nasred ulice počеше tiskati oko njih dvoje. Saobraćaj se zakoči; srećom, na ovom uglu nije bilo policajca koji bi ga regulisao. Kin osmotri prosjaka iz blizine. Bio je odeven napadno, bedno, a imao je lice obrazovanog čoveka. Pošto su mu se mišići oko očiju neprestano pokretali – treptao je, dizao obrve i mrštio čelo – Kin postade nepoverljiv prema njemu i zaključi da ga treba smatrati varalicom. Tad se pojavi neki dečko od svojih dvanaest godina, žurno gurnu psa u stranu i u prosjakovu kapu baci teško dugme. Slepac je zurio u tom pravcu i zahvalio, još nešto ljubaznije no što je dotle činio. Zvuk koji je proizvelo dugme ličio je na

zvuk zlatnika. Kin oseti kao da ga nešto ubode u srce. Zgrabio je dečaka za kosu pa ga je, pošto mu je druga ruka bila zauzeta, tašnom udario po glavi. „Sram te bilo”, uzviknuo je, „slepca da prevariš!” Pošto je to učinio, setio se šta se nalazi u tašni: knjige. Sledio se od straha; toliku žrtvu nikad još nije učinio. Dečak odjuri kukajući. Da bi se vratio na običnu, mnogo dublju ravan sažaljenja, Kin isprazni svu svoju sitninu u slepčevu kapu. Okolni ljudi su klimali glavama i glasno komentarisali; on se sad sebi učini obazriviji i sićušniji. Pas opet povuče uzicu. Odmah potom, kad odnekud iskrсну policajac, vodič i vođeni već su kaskali na uobičajeni način.

Kin se pred sobom zarekao da svojevoljno umre čim ga ugrozi slepilo. Kad god bi sreo nekog slepca, obuzimao ga je taj mučni strah. Neme ljude je voleo; prema gluvima, sakatima i drugim bogaljima bio je ravnodušan; slepci su ga uznemiravali. Nije shvatao kako to da sami ne okončaju svoj život. Čak i kad bi vladali azbukom za slepe, njihove mogućnosti za čitanje bile bi ograničene. Eratosten, veliki aleksandrijski bibliotekar, univerzalni naučnik iz trećeg veka pre Hrista, pod čijom se upravom nalazilo više od pola miliona ispisanih svitaka pergamenta, došao je u osamdesetoj godini do jednog strašnog otkrića. Oči su počele da ga izneveravaju. Još je video, ali nije više mogao da čita. Drugi neko sačekao bi da potpuno oslepi. On je pak smatrao da njegovo razdvajanje od knjiga predstavlja dovoljno slepilo. Prijatelji i učenici su ga preklinjali da ostane sa njima. On se mudro osmehivao, zahvaljivao im i za nekoliko dana se umorio gladovanjem.

Kad dođe vreme, za ovim velikim primerom će se sa lakoćom povesti i mali Kin, čija se biblioteka sastoji samo od dvadeset i pet hiljada svezaka.

Ostatak puta do svoga stana prevalio je ubrzanim koracima. Sigurno je već osam sati. U osam počinje rad. Netačnost ga je terala na povraćanje. S vremena na vreme bi kradom pipao oči. Izgledale su u redu i pod prstima se osećale prijatno i neugroženo.

Na četvrtom i najvišem spratu kuće u Erlihovoj ulici 24 nalazila se njegova biblioteka. Vrata od stana bila su obezbeđena trima komplikovanim bravama. On ih otključa, prođe kroz predsoblje, u kome se nalazio samo čiviluk, i uđe u radnu sobu. Pažljivo je stavio tašnu na naslonjaču. Zatim je nekoliko puta prošao gore-dole kroz pravi niz od četiri visoke i prostrane sobe što su činile njegovu biblioteku. Svi zidovi su do same tavanice bili obloženi knjigama. Polako je dizao pogled posmatrajući ih. Na tavanici su bili ugrađeni prozori. Ponosio se tom svetlošću što dolazi odozgo. Prozori u zidovima bili su zazidani pre mnogo godina nakon teške borbe sa vlasnikom kuće. Tako je u svakoj prostoriji dobio četvrti zid: mesto za više knjiga. Sem toga, činilo mu se da je pravičnija, i za njegov odnos prema knjigama prikladnija, svetlost koja ravnomerno odozgo obasjava sve police. Zajedno sa prozorima u zidovima otpalo je i iskušenje da posmatra vršljanje na ulici – loša navika koja oduzima vreme, a koju čovek očigledno već pri rođenju donosi na svet. Svakoga dana pre no što bi seo za radni sto blagosiljao je tu ideju i doslednost kojima je imao da zahvali za ispunjenje svoje najveće želje: za posedovanje bogate, sređene i u svim pravcima potpune biblioteke, u kojoj ga nijedan izlišan komad nameštaja, nijedan izlišan čovek nije odvrćao od ozbiljnih misli.

Prva prostorija služila je kao radna soba. Ceo njen nameštaj sastojao se od velikog starog pisaćeg stola, od jedne naslonjače pred njim i još jedne u suprotnom uglu. Osim toga je tu bio jedan uzani divan, na koji Kin nije obraćao pažnju, jer je na njemu samo spavao. O zidu su visile pokretne lestvice. One su bile važnije od divana i tokom dana su šetale iz sobe u sobu. Naime, prazninu tri ostale sobe nije narušavala nijedna jedina stolica. Nigde nijednog stola, ormara, peći, koji bi remetili šarenu jednoličnost polica. Lepi, teški tepisi, koji su svuda prekrivali pod, davali su toplinu oštroj polutmini, koja je kroz širom otvorena vrata sve četiri sobe spajala u jednu jedinu visoku dvoranu.

Kin je hodao kruto i teško. Naročito snažno je gazio po tepisima; radovao se što takvi koraci ne pobuđuju ni najtiši odjek.

U njegovoj biblioteci je čak i slonu bila uskraćena mogućnost da pravi buku tupkajući po podu. Zato je veoma cenio tepihe. Uverio se u to da su sve knjige zadržale onaj poredak u kojem je pre jednoga sata bio prinuđen da ih ostavi. Zatim je počeo da prazni tašnu. Kad bi ušao, imao je običaj da je stavi na stolicu pred pisaćim stolom. Inače bi je možda zaboravio pa bi pre no što je isprazni počinjao posao, za kojim je u osam sati osećao žestoku potrebu. Pomoću lestvica razmestio je knjige onde gde spadaju. Uprkos njegovoj obazrivosti, poslednja knjiga – pošto je već došao do kraja, žurio se još više – pade na pod sa treće police, za koju mu čak ni lestvice nisu bile potrebne. Bio je to onaj Mong Ce, koga je voleo više od svega. „Glupaku!”, izdra se on na sebe. „Varvarine! Analfabeto!”, nežno je podiže i brzo priđe vratima. Pre no što dođe do njih, seti se nečega važnog. Vрати se i što je moguće tiše do mesta nesreće odgura lestvice, koje su visile na suprotnom zidu. Mong Cea obema rukama položi na tepih u podnožju lestvica. Sad je smeo da krene prema vratima. Otvori ih i povika:

„Najbolju krpu za prašinu, molim!”

Odmah zatim domaćica zakuca na vrata, koja su bila odškri-nuta. On ne odgovori. Ona diskretno promoli glavu kroz otvor:

„Da se nije što desilo?”

„Ne, dajte mi samo krpu!”

Iz njegovog odgovora ona je, protiv njegove volje, mogla čuti izvesnu žalbu. Bila je suviše radoznala da to ostavi tek tako. „Ali moliću lepo, gospodine profesore!”, rekla je prekorno, ušla u sobu i na prvi pogled primetila šta se desilo. Zaputila se prema knjizi. Ispod plave uštirkane suknje, koja je dopirala do tepiha, nisu joj se videle noge. Glava joj je bila krivo usađena. Oba uвета su bila široka, pljosnata i klempava. Pošto je desno uvo dodirivalo rame i delimično bilo zaklonjeno, levo je izgledalo utoliko veće. Dok je išla i govorila, klimala je glavom. Rame-na su pritom naizmenice igrala ulogu muzičke pratnje. Sagla se, podigla knjigu i krpom za prašinu jedno desetak puta temeljno prešla preko nje. Kin se nije trudio da joj pomogne. Učtivost

mu je bila mrska. Stajao je pored nje i pazio da li ona ozbiljno obavlja svoj posao.

„Da, to se lako može desiti kad čovek stoji gore na lestvicama, moliću lepo.”

Zatim mu je pružila knjigu kao tek očišćen tanjir. Silno je želela da zapodene razgovor sa njim. Ali nije joj pošlo za rukom. On kratko reče: „Hvala”, i okrete joj leđa. Ona shvati i pođe. Kad je stavila ruku na kvaku, on se iznenada okrete i upita sa licemernom ljubaznošću: „To se vama bez sumnje već često dešavalo?” Ona ga prozre i iskreno se naljuti: „Ali, moliću lepo, gospodine profesore!” Ono „moliću lepo” se u njenom zejtinjavom načinu govora isticalo šiljato kao trn. Još će mi dati otkaz, pomisli on i reče umirujući je:

„Pa samo sam onako rekao. Vama je poznato koliko se vrednosti nalazi u ovoj biblioteci!”

Ovako čovečne reči nije očekivala. Nije znala šta da odvrati na ovo i zadovoljno je napustila sobu. Kad je izišla, on se stade prekorevati. Govorio je o svojim knjigama kao najprljaviji trgovac. A kako će takvu osobu drukčije navesti da se prema knjigama ponaša pristojno? Njihovu stvarnu vrednost ona ne shvata. Morala je verovati da on špekuliše bibliotekom. I to su ljudi! I to su ljudi!

Pošto se nehotice poklonio japanskim rukopisima pred sobom, seo je najzad za pisaći sto.

SADRŽAJ

PRVI DEO

GLAVA BEZ SVETA

Šetnja	7
Tajna	25
Navodadžija Konfucije	36
Školjka	50
Blistavi nameštaj	62
Najdraža milostiva	76
Mobilizacija	91
Smrt	106
Bolovanje	117
Mlada ljubav	129
Juda i Spasitelj	138
Milionsko nasleđe	150
Batine	160
Kočenje	173

DRUGI DEO

BEZGLAVI SVET

Kod Idealnog neba	189
Grba	217
Veliko sažaljenje	232
Četvorica i njihova budućnost	252
Otkrića	271
Gladovanje	286
Ispunjenje	306
Lopov	320
Privatna svojina	337
Mališa	370

TREĆI DEO

SVET U GLAVI

Dobri otac	417
Pantalone	431
Ludnica	449
Obilazni putevi	473
Lukavi Odisej	487
Crveni petao	522

Elijas Kaneti
ZASLEPLJENOST

Za izdavača

Dijana Dereta

Izvršni urednik

Anja Marković

Lektura i korektura

Snežana Palačković

Likovno-grafička oprema

Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-099-2

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2017.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.112.2-31

КАНЕТИ, Елијас, 1904–1994

Zaslepljenost / Elias Kaneti ; prevod sa nemačkog
Branimir Živojinović. – 1. Deretino izd. – Beograd :
Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). – 531 str. ; 21 cm. –
(Biblioteka XX vek / [Dereta])

Prevod dela: Die Blendung / Elias Canetti. – Tiraž 1.000

ISBN 978-86-6457-099-2

COBISS.SR-ID 234763276